

Estetik, kultur och skapande i undervisningen – språk, lärande och identitet

Ett diskussionsunderlag

2

Foto: Sid. 6: Sara Danielsson/Etsabild. Sid 8: istockphoto
Sid. 10: Doris Beling/Folio. Sid. 14: Mikkel Østergaard/Gorilla.
Sid. 19: Lina Karna Kippel/Johnér. Sid. 28: Plainpicture
Grafisk produktion: Typisk Form designbyrå

Förord

Skolans uppdrag att arbeta med estetik, kultur och skapande handlar både om att se till att alla elever får kännedom om samhällets kulturutbud och om att använda estetiska uttryckssätt och skapande arbetssätt som en del av undervisningen.

Det handlar om att ge eleverna upplevelser, möjligheter till eget skapande, olika ingångar till kunskap och förståelse och att anpassa undervisningen utifrån varje elevs erfarenheter, intressen, tankar och behov.

Detta material är en del av en serie separata teman som alla tar sin utgångspunkt i ett antal exempel där estetik, kultur och skapande har fått en framträdande plats i undervisningen. Den övergripande rubriken på samtliga teman är *Estetik, kultur och skapande i undervisningen*. Just detta tema har fokus på *språk, lärande och identitet*.

Materialet vänder sig främst till lärare i grundskolan men även till rektorer och till dig som som på annat sätt är inblandad i undervisning utifrån estetik, kultur och skapande. Exempelen är skrivna som berättande reportage där lärare och andra verksamma beskriver undervisningen och samarbetet med olika kulturaktörer med utgångspunkt i den statliga satsningen Skapande skola. I reportagen uttrycks tankar om vad som varit verksamt och betydelsefullt i arbetet, vilka pedagogiska värden som kunnat identifieras men även om vilka svårigheter som kan uppstå. I varje reportage finns också förslag på vidare läsning, litteratur och länkar, med utgångspunkt i vad som inspirerat på den aktuella skolan.

Reportagen rymmer både insikt och lärdomar men är även såklart placerade i en komplex verklighet som rymmer många frågor. Förhoppningen är att lärare, skolor och rektorer ska kunna använda dessa exempel som avstamp för kollegiala diskussioner på den egna skolan. Varje reportage avslutas därför med ett antal diskussionsfrågor.

Materialet har tagits fram av Anders Ekbäck utifrån enkätfrågor och intervjuer med verksamma. Ett stort tack till alla de lärare, rektorer och kulturarbetare som på olika sätt bidragit med sina kunskaper, tankar och erfarenheter. Uppdraget att ta fram detta material har genomförts i samråd med Statens kulturråd.

Erik Nilsson
Avdelningschef
Utvecklingsavdelningen

Erica Jonvallen
Undervisningsråd

Innehåll

7 Språk, lärande och identitet

7 Tydliggör undervisningens mål

8 Med utgångspunkt i lärares beskrivningar

9 Estetiska arbetssätt stödjer kognitiva processer

13 Diskutera tillsammans!

15 Släpp fram eleverna – och släpp loss engagemanget

18 Diskutera tillsammans!

20 Författarmöten bygger ny läskultur

24 Diskutera tillsammans!

25 Två författare reflekterar

27 Våra bästa råd

29 Estetik, kultur och skapande i läroplan och kursplaner

31 De kulturpolitiska målen

Språk, lärande och identitet

När lärare och skolor arbetar med estetik, kultur och skapande hamnar ofta språkliga och kommunikativa förmågor i fokus. Ett sådant arbete kan erbjuda eleverna rika möjligheter till språk- och kunskapsutveckling. Många är de lärare och kulturarbetare som vittnar om hur elever utvecklat både språkliga förmågor och vilja att kommunicera.

I lärares beskrivningar av hur de arbetar med estetik, skapande och kultur i ämnesundervisningen står ofta språkliga och kommunikativa förmågor i fokus. Att få elever att våga och vilja uttrycka sig och att genom lästa, skrivna eller framförda texter skapa möjligheter till nya perspektiv och ökad förståelse förutsätter språket som verktyg, som bärare av tankar.

Språket har avgörande betydelse för lärande i skolans alla ämnen, på fritiden, för personlig utveckling och för deltagande i yrkes- och samhällsliv. Att ge alla elever rika möjligheter att utveckla språkliga och kommunikativa förmågor, i meningsfulla sammanhang och med hög grad av delaktighet och inflytande, är en central uppgift för skolan och alla som arbetar där. Detta är också något som finns tydligt framskrivet i läroplanen.¹

Tydliggör undervisningens mål

Många är de lärare och kulturarbetare som efter genomförda samarbeten av olika slag vittnar om hur elever växt och utvecklats både språkligt, kommunikativt och kunskapsmässigt. De övergripande mål och riktlinjer som finns formulerade i läroplanen behöver i ett sådant arbete kopplas till valda kursplaner och där konkretiseras genom att syften, förmågor och kunskapskrav i olika ämnen tydliggörs. Kulturella uttryckssätt och arbetsformer kan då på olika sätt bidra till ett språk-, läs- och skrivutvecklande arbete som stödjer lärande i alla ämnen.

1. Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11).

Språk, lärande och identitetsutveckling är nära förknippade. Genom rika möjligheter att samtala, läsa och skriva ska varje elev få utveckla sina möjligheter att kommunicera och därmed få tilltro till sin språkliga förmåga.

Lgr 11

Lärare ska organisera och genomföra arbetet så att eleven får stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling.

Lgr 11

Med utgångspunkt i lärares beskrivningar

Här följer tre reportage som på olika sätt handlar om just estetik, kultur och skapande som arbetssätt och innehåll i en undervisning som i hög utsträckning syftar till utveckling av elevers språkliga och kommunikativa förmåga. I fokus står undervisning utifrån skollagens definition av densamma: *sådana målstyrda processer som under ledning av lärare eller förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden.*² Två författare som ofta besöker skolor ger också sina perspektiv. Varje reportage följs av diskussionsfrågor.

2. 1 kap. 3 § skollagen (2010:800)

Estetiska arbetssätt stödjer kognitiva processer

Genom att använda estetiska arbetssätt har lärarna i en skola i Blekinge fått sina elever att nå en djupare läsförståelse.

– Det är stor skillnad jämfört med att bara låta estetiken bli ett lustfyllt avbrott i undervisningen. När vi tecknat bilder eller gjort dramatiseringar av innehållet, har eleverna förstått vad vi läst betydligt bättre och på ett djupare plan.

I Projektet *Resor i det okända* fick eleverna arbeta utifrån en historisk roman där läsning och boksamtal varvades med drama och bild. De undervisande lärarna ville utveckla elevernas förmågor i svenska, historia och bild, samtidigt som de stöttade dem att våga ta plats muntligt i klassrummet. Undervisningen syftade också till att utveckla elevernas historiemedvetenhet samt öka deras inlevelseförmåga och förståelse för andra människor.

ROMAN OM VIKINGATIDEN GAV MÅNGA ÖPPNINGAR

Lärarna valde romanen *Drakskeppet* av Maj Bylock. Den utspelar sig på vikingatiden och handlar om en ung flicka som blir bortrövad från sitt hem och om hur hon förs bort till ett främmande land i norr. Hon blir såld som slav, lyckas rymma och hamnar till slut hos människor som ger henne ett nytt hem. Huvudpersonen lär sig ett nytt språk, ett nytt sätt att leva och utvecklas till en stark och självständig individ. Eleverna var redan från början nyfikna på vikingatiden, och lärarna visste att boken skulle öppna upp för samtal om identitet, könsroller, främlingskap och kulturmöten.

Eleverna fick först en presentation av de olika personerna i romanen. Sedan läste de boken i helklass eller i mindre grupper. Läsningen av boken varvades med faktatexter om vikingatiden där samtal om olika mediers tillförlitlighet och källor blev aktuellt. Därefter fick eleverna välja ett antal scener ur boken som de uppfattat som viktiga och utifrån dem skapa bilder eller kortare filmer.

NYA PERSPEKTIV GENOM DRAMA

När eleverna är förtrogna med handling och karaktärer går arbetet vidare med hjälp av dramapedagoger från Teatersmedjan i Karlshamn. Dramapedagogerna

Läs mer!

Det kunde lika gärna hänt idag. Mary Ingemansson

hjälp eleverna att dramatisera olika scener utifrån en tänkt tidsresa. Eleverna får leva sig in i olika scenarier med hjälp av teaterns uttryck. En lärare utvecklar:

– I en övning har huvudpersonen i boken förflyttat sig från vikingatid till nutid, från en okänd till en känd plats för eleverna. Vad händer i ett möte på discot eller i sporthallen? Att byta perspektiv väckte många funderingar om främlingskap. På det här konkreta sättet får eleverna en mer verklighetsnära upplevelse.

Läs mer!

www.teatersmedjan.se

Teaterverksamhet för barn- och ungdomar

www.skolscenen-dig.riksteatern.se

Dramatik för grundskolan

www.centrumfordramatik.se

Om drama i skolarbetet

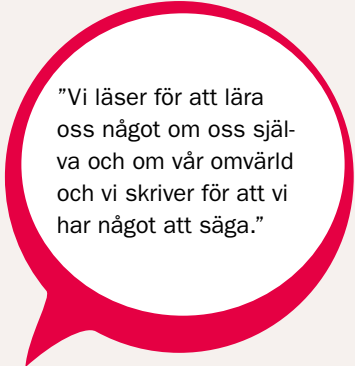
Genom att improvisera fick eleverna gruppvis chansen att skapa en föreställning om hur kulturmöten kan förändras. Improvisationen blev en metod som skapade delaktighet och byggde upp självkänslan hos eleverna.

– Flera av våra elever uttryckte en stor rädsla för att gå fram och spela upp en dramatisering inför sina klasskamrater. Så småningom vågade ändå samtliga säga något inför de andra. Många skrev i utvärderingen att de var stolta över att ha tagit plats på en scen inför sina kamrater, berättar en lärare.

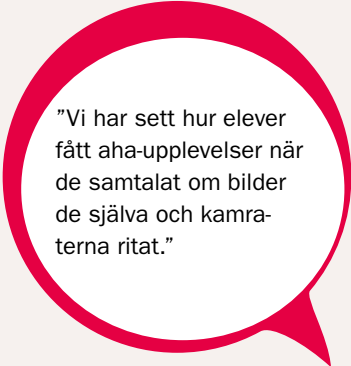
NYA METODER ÖKAR INLÄRNINGEN

Genom att integrera flera ämnen och använda nya metoder i undervisningen har eleverna fått innehållet i undervisningen belyst från många olika perspektiv. Förståelse skapas inte bara genom att skriva eller samtala – bild och drama kan ge eleverna fler möjligheter till förståelse av innehållet. Lärarna tror att det kan öka elevernas chans att lyckas med skolarbetet. Särskilt tydligt är det när en text varit svår att förstå. En lärare beskriver:

– När vi tecknat bilder eller gjort dramatiseringar av innehållet i anslutning till läsningen, har de förstått vad vi läst betydligt bättre och på ett djupare plan. Vi har sett hur elever fått aha-upplevelser när de samtalat om bilder de själva och kamraterna ritat. Alla elever har olika styrkor och uttryckssätt. Ju fler olika ämnen och metoder vi kan presentera, desto bättre.

”Vi läser för att lära oss något om oss själva och om vår omvärld och vi skriver för att vi har något att säga.”

”Vi har sett hur elever fått aha-upplevelser när de samtalat om bilder de själva och kamraterna ritat.”

Läs mer!

Att göra sin röst hörd!
Magnusson, Malmgren
och Nilsson

UTGÅ FRÅN NYFIKENHET

Lärarna tycker att det är viktigt att utgå från eleverna. Att välja ett tema där många elever redan från början uttrycker intresse och en tydlig vilja att lära mer, är en viktig utgångspunkt när man planerar ett arbetsområde.

– Vi försöker alltid utgå från innehåll som vi vet att många elever är nyfika på, berättar en av lärarna. Därefter planerar och bestämmer vi pedagoger själva huvudragen i innehållet. Vi försöker bygga projekt där vi utgår från olika spännande berättelser som vi förstått att eleverna vill fördjupa sig i. Då blir eleverna indirekt delaktiga i valet av tema, där de till exempel kan välja vilka scener som kan vara viktiga och hur de på olika sätt kan framställas på bilder eller film.

FÖRSTÅElsen ÖKAR I ETT MENINGSFULLT SAMMANHANG

I ämnet svenska har eleverna utvecklat förmågorna att formulera sig och kommunicera i tal och skrift, att läsa och analysera skönlitteratur. I historia har det varit att använda en historisk referensram med olika tolkningar av perioder, händelser, kulturmöten och utvecklingslinjer. Integrationen av ämnen i projektet har gjort undervisningen mer meningsfull för eleverna, tror en av lärarna.

– Läs och skrivutveckling måste ske i ett meningsfullt sammanhang. Istället för en isolerad färdighetsträning behöver man arbeta med ett funktionaliserat svenskämne. Det är viktigt att eleverna förstår vad läsning och skrivande innebär och vad det är bra för.

BRA ARBETSSÄTT MEN SVÅRT ATT PLANERA TIDEN

Att våga och kunna ta ställning, tillåtas ha olika åsikter och lära sig hur man samtalat och diskuterat är några viktiga övergripande mål ur läroplanen som eleverna genom skolans arbetssätt kan utveckla bättre. Likadant är det med de mål som beskrivs i läroplanens avsnitt Skolan och omvärlden, där vikten av att skolan samarbetar med samhällets kultur och föreningsliv lyfts fram. Samtidigt upplever lärarna att det ibland är svårt att planera tiden i ett projekt. När man arbetar tillsammans med aktörer utanför skolan utvecklar sig inte alltid arbetet som man tänkt från början.

– Det ingår i ett arbete där man låter eleverna få inflytande, beskriver en lärare, att verkligheten inte riktigt blir likadan som kartan. För att ta till vara våra erfarenheter och lärdomar har jag träffat rektorsgruppen och även erbjudit mig att komma ut till andra skolor för att berätta.

Diskutera tillsammans

- Hur kan man ringa in vilka intressen och erfarenheter eleverna har? Vilka olika metoder kan man använda? Hur gör du för att utgå från detta i planeringen av undervisningen?
- Hur kan lärare i olika ämnen arbeta gemensamt med att utveckla elevers förmågor? Hur gör ni på er skola?
- Vilka skönlitterära texter kan lämpa sig för ämnesövergripande undervisning utifrån era olika ämnen?
- Positiv självbild och höga förväntningar från lärare bidrar till bättre skolprestationer. Hur kan man planera så att elever får chansen att övervinna rädslor och öka sitt självförtroende?
- Hur förmedlas höga förväntningar?
- Alla lärare ska organisera och genomföra arbetet så att eleven får stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling. Hur kan detta arbete följas upp och uppmärksammas som en gemensam angelägenhet?

Släpp fram eleverna – och släpp loss engagemanget

Godkända resultat i svenska i årskurs 9. Det blev en av flera goda effekter av läs- och skrivsatsningen. Många elever har också utvecklat en språklig självkänsla där nya utmaningar vänt en negativ trend. En elev skrev i utvärderingen: ”Du har fått mig att inse att det egentligen är så lätt att prata inför folk, bara man slappnar av och tar ett steg i taget.”

På en högstadieskola har eleverna producerat bloggar, skrivit en gemensam klassbok och deltagit i föreställningar, där deras texter framställts på olika sätt genom teater eller musik. Målet var att stärka läs-, tal- och skrivförmåga i klassen, men också att kunna skapa något eget med en tydlig mottagare utanför skolan. Många elever hade en negativ självbild och dåligt självförtroende, och behövde extra stöd av olika anledningar. Lärarna ville lyfta gruppen och ge eleverna upplevelsen av att de kan och betyder något.

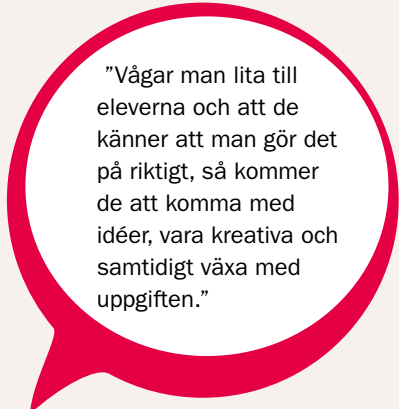
SKRIVANDE MED FLERA SYFTEN

Eleverna har framförallt fått träna förmågor kopplade till svenskämnet, som förmågan att formulera sig i tal och skrift och att anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang. Eleverna har fått skriva både berättande texter och poesi. Sedan har de presenterat sina texter i ny skepnad i drama och dans.

– Målet har varit att utmana eleverna och försöka beröra skrivandet utifrån så många aspekter som möjligt, berättare en lärare. Vi har velat vidga begreppet skrivande och vad det kan innebära. De texter som eleverna färdigställt har sedan använts med olika syften och för olika mottagare.

ELEVERNA HAR VÄXT MED UPPGIFTEN

Några elever har blivit medskribenter till en bok, medan andra har läst egna dikter eller hållit ett föredrag för andra elever eller vuxna. Ett år avslutades ett större projekt med en stor föreställning där både tjejer och killar dansade, läste sina texter och spelade sin pjäs inför en stor publik. Ledstjärnan har varit att stimulera varje elev att bilda sig och växa med sina uppgifter.

”Vågar man lita till eleverna och att de känner att man gör det på riktigt, så kommer de att komma med idéer, vara kreativa och samtidigt växa med uppgiften.”

Läs mer!

Att läsa och skriva – forskning och beprövad erfarenhet, Skolverket 2007

– Tack vare att eleverna har fått ta itu med utmaningar, har deras kunskapsförmågor i svenska stärkts, berättar svenskläraren.

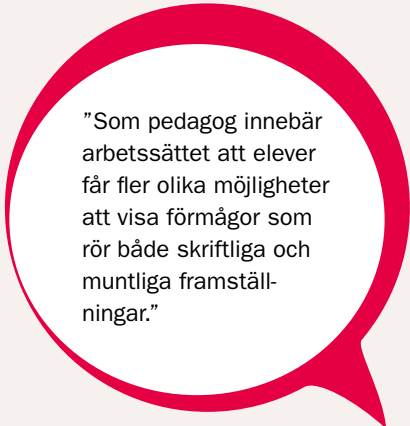
MER MEDVETNA OM KVALITET NÄR NÅGON LYSSNAR

Eleverna har blivit mer medvetna om betydelsen av kvalitet under arbetet. När någon annan än klasskamraterna och lärarna ska lyssna, blir det viktigt att det man presenterar verkligen är bra.

– Bloggen möter ju alltid en mottagare, förklarar en av lärarna. Det kan vara kompisar, föräldrar och ibland till och med politiker. Då blir det självklart att man måste skriva, stava och uttrycka sig bra. Man måste som pedagog pröva nya sätt för eleverna att visa sina kunskaper. När eleverna själva får föreslå arbetssätt kan man själv börja tänka nytt.

Även kunskapsmålen har blivit tydligare för eleverna. Med konkreta mål knutna direkt till arbetet har de förstått syftet med lärandet och känt större motivation.

– För många elever är de olika kunskapsmålen något mycket abstrakt. Vi försökte vända på det och låta eleverna fundera på hur de kan träna olika förmågor. Sedan har vi lärare kopplat ihop deras idéer med rätt mål och sett till att vi landar rätt. Det mesta är faktiskt genomförbart.

”Som pedagog innebär arbetssättet att elever får fler olika möjligheter att visa förmågor som rör både skriftliga och muntliga framställningar.”

Läs mer!

webbstjarnan.se

En tävling för skolor som utvecklar kunskap om internet

<http://blogg.nacka.se/skolor/>

En samlingsplats för bloggar från förskolor och skolor

www.soundcloud.com

Skapa digitala inspelningar, t.ex. ljudbloggar och podcast

LÄNGRE ARBETSPASS SKAPAR LUGN

Med ett upplägg där eleverna ofta åker till dansskolan, teatern eller filmstudion, blir det en utmaning att få loss eleverna över flera timmar. Tid måste lånas av kolleger, och det kräver förståelse för arbetssättet. Skolan är traditionellt uppbyggd med schemabundna lektioner på 40–60 minuter, alltså väldigt upphackat för eleverna. Lärarna tycker att längre arbetspass skapar lugn och större flexibilitet.

– Ett hemklassrum där eleverna får befinna sig under merparten av skoldagen skulle vara bra, funderar en lärare. En lugn miljö där kontinuiteten prioriteras, istället för många lektioner med ständiga avbrott. Lugn och ro är nödvändiga förutsättningar för en god lärandemiljö.

VÅGA LÅTA ELEVERNA STYRA

Nyckeln till framgången i projektet är att som lärare våga släppa fokus på sig själva och släppa fram eleverna. Det har fått lärarna att tänka i nya banor, öppna upp mellan ämnen och involvera eleverna i planeringen. Det visade sig vara fullt möjligt att dansa på svenskan, spela teater på SO:n och jobba med film under slöjdlektionerna. Och eleverna har visat stort engagemang. En av lärarna betonar:

– Det viktiga för oss har varit att eleverna genom dansen, bloggandet och musiken fått uppleva arbetsglädje, skapande och meningsfullhet där drivkraften kommit inifrån.

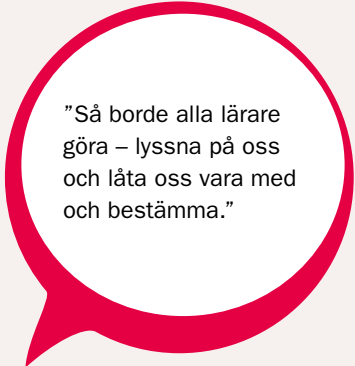
ELEVER SOM MOGNAT OCH STÄRKTS

Många elever hade svårigheter med sitt läsande och skrivande när de kom i årskurs 7, flera med låga resultat på läs- och skrivtester. När eleverna sedan gick ut årskurs 9 hade alla elever utom en godkända betyg i svenska.

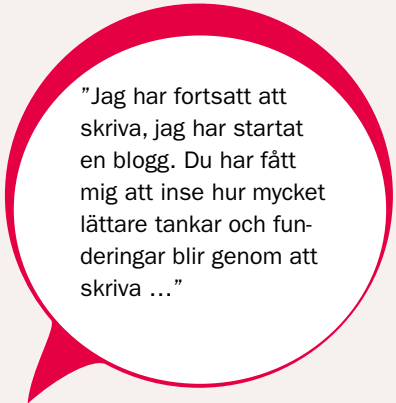
– Eleverna har fått med sig en trygghet i sig själva och faktiska ämneskunskaper till gymnasiet, säger en lärare. Vårt arbetssätt har fått eleverna att växa, och bli starka och stolta.

Eleverna har kunnat komma bort från både de inre och de yttre kraven på prestation. Under projektet har de kunnat inrikta sig på hur de är som personer och vad de faktiskt kan bidra med i ett större perspektiv. Att förstå att man inte är sin prestation.

– Ett projekt inom Skapande skola kan vara ett forum där man mer får ”vara” och utvecklas utan att alltid prestera och bedömas, förklarar en av lärarna.

”Så borde alla lärare göra – lyssna på oss och låta oss vara med och bestämma.”

”Jag har fortsatt att skriva, jag har startat en blogg. Du har fått mig att inse hur mycket lättare tankar och funderingar blir genom att skriva ...”

Diskutera tillsammans

- Hur arbetar du i dina ämnen för att stärka och uppmuntra alla elever i deras språk- och kommunikationsutveckling?
- Alla lärare ska organisera och genomföra arbetet så att varje elev får stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling. Hur kan man som lärare i andra ämnen än svenska arbeta med detta? Hur kan man arbeta med t.ex. läs- och skrivstrategier i alla ämnen?
- Hur kan ämnesövergripande undervisning bidra till ökade möjligheter att arbeta med övergripande läroplansmål samtidigt som undervisningen planeras utifrån kursplaner? Hur kan tid och möjlighet skapas för detta?
- Hur kan du ta reda på vilka textvärldar eleverna rör sig i? Hur kan de textvärldar som eleverna rör sig i, t.ex. bloggar, användas för att anpassa undervisningen till elevernas erfarenheter, intressen och språk?
- Vilka olika typer av texter använder ni i undervisningen? Vilka olika texter får eleverna möjlighet att producera? Hur samarbetar ni kring detta? Vad behöver ni tillsammans utveckla?

GRÅBERGS SÅNG.

grå,

stå

grå,

stå

grå,

stå

grå-å-å-å.

Så är gråbergs gråa sång

lå-å-å-å-å-å-å-å-å-å.

Författarmöten bygger ny läskultur

Eleverna förstår innehållet i skönlitteratur bättre och har blivit skickligare på att reflektera. Dessutom lånar fler böcker på biblioteket. Det är resultatet av två skolors satsning på att låta elever möta verkssamma författare.

– Mötet med en författare aktiverar tydligt elevernas lust att läsa och skriva.

Ett sätt att stimulera elevers läs- och skrivförmåga är att bjuda in författare till skolan. I mötet mellan eleverna och författaren väcks spännande frågor och texten får liv. Skapande skola har möjliggjort för många skolor att få till sådana möten. Här berättar några lärare på Öland och i Jämtland hur de har arbetat med ett större läsprogram.

SKAPA LÄSLUST VIKTIGASTE MÅLET

En av skolorna har under många år bjudit in yrkesverksamma författare i olika läs- och skrivrelaterade projekt. Alla elever får medverka i totalt fyra läsprogram – i förskoleklass och i årskurserna 2, 5 och 8. Arbetet i årskurs 8 har på senare år organiserats alltmer strukturerat. Metoden används nu i allt läs- och skrivutvecklande arbete som involverar författare på kommunens skolor.

Målet för arbetet är att skapa läslust i olika former. Innehållet hämtas från kursplanen i svenska och handlar till exempel om att urskilja texters budskap, tema, motiv och syften. Med skönlitteraturen som bas arbetar man med identitets- och livsfrågor, språkliga drag, berättarperspektiv och miljö- och personbeskrivningar.

TÄTT SAMARBETE MED SKOLBIBLIOTEKARIEN

Ett annat viktigt mål är att ge skolbibliotekarien en mer aktiv roll i kontakten med eleverna. Författarbesöken planeras in noggrant av både lärarna och skolbibliotekarien. Året före besöket beslutar man om vilken författare som ska bjudas in och vilken bok eleverna ska läsa. Skolbibliotekarien sköter allt praktiskt kring besöket medan lärarna ansvarar för det pedagogiska arbetet i klassen.

– Det har stor betydelse att vi kan samplanera under hela projektet. Bibliotekarien deltar under lektionstid när eleverna är igång med arbetet och det har varit mycket positivt för alla.

FÖRBEREDER MÖTET MED METODISK LÄSNING OCH REFLEKTIONER

Alla elever får boken som gåva och börjar läsa tillsammans med läraren och kamraterna i klassrummet. Läsningen växlar mellan att läraren läser högt och eleverna läser var och en för sig. Alla elever ska ha läst ut boken innan författaren kommer till skolan.

Under läsningen reflekterar eleverna i en loggbok, där de skriver ner sina tankar i särskilda tankerutor. Loggboken ligger i Google Drive där de delar loggen med läraren och skolbibliotekarien – men inte med övriga elever. Reflektionerna blir en utgångspunkt och ett stöd för eleverna i mötet och samtalet med författaren. Eleverna får också utvärdera sina resultat jämfört med den egna arbetsprestationen. Har de kunnat följa med i läsningen? Hur har de skrivit sina reflekterande kommentarer? Hur delaktiga var de i författarsamtalet?

– Våra skolor har god tillgång till datorer och läsplattor, annars skulle vi inte kunna arbeta så här. En del av elevernas texter publiceras löpande under terminen på bibliotekets webbplats, där alla kan läsa dem – även författaren som besökt eleverna.

LYCKADES INKLUDERA ALLA ELEVER

Lärarna tycker att projektet definitivt har skapat ett mervärde för eleverna. Alla elever har inkluderats och blivit uppmärksammade tack vare de täta kontakterna med författaren och skolbibliotekarien. Samtidigt har resultaten varierat mycket mellan eleverna.

En lärare skriver: ”Att reflektera över det lästa efter varje kapitel var nytt och lärorikt för eleverna och jag tror att alla verkligen förstod vad romanen handlade om.” En annan lärare betonar vikten av bloggandet: ”Jag tror att de elever som tog sig ut på nätet och bloggade definitivt fick ut något av arbetet.”

UTVÄRDERING BANAR VÄG FÖR TYDLIGARE METODER

Även de vuxna har utvärderat sina insatser. Efter det första större läsprojektet skrev man en slutrapport som utvärderade om man nått målen för projektet. Utvärderingen visade att bibliotekets personal tagit plats i skolarbetet på ett sätt de inte tidigare gjort. Både lärarna och skolbibliotekarien tyckte att det nya samarbetet var berikande. Utvärderingarna har också resulterat i en förbättrad metod för framtida läsprojekt. Metoden blir allt tydligare och lägger större vikt vid att arbeta långsiktigt.

Läs mer!

www.bibliotek.borgholm.se

Om lässatsningar och boktips för unga.

Läs mer!

Författarbesök i skolan – kreativ läsning, samtal, fantasi och kritiskt tänkande. Maud Hell

”En författare tyckte att eleverna visste mer om boken än vad han själv gjorde.”

”Språk är människans främsta redskap för att tänka, kommunicera och lära. Genom språket utvecklar människor sin identitet, uttrycker känslor och tankar och förstår hur andra känner och tänker. Att ha ett rikt och varierat språk är betydelsefullt för att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts.”

Ur kursplanen i svenska, Lgr 11

SKAPA EN LÄSANDE KULTUR

På en skola har man under flera år arbetat fokuserat för att fler elever i årskurs 4–9 ska nå målen i läsförståelse. I bygden finns en kultur av att inte läsa skönlitteratur, framför allt bland pojkar. Syftet med författarprojektet har därför varit ett försök att öka intresset för läsande och skrivande – att skapa en läsande kultur. Under projektet får eleverna möta författare och lära känna några av deras böcker.

ALLA LÄRARE ENGAGERAR SIG I BESÖKEN

Svensklärarna på skolan bokar in författarbesöken, men alla lärare engageras i arbetet. Oavsett vilket ämne man undervisar i ska lärarna i god tid ta reda på så mycket som möjligt om besöket – när besöket äger rum, vem författaren är och vilken sorts skönlitteratur denne skriver. Många lärare läser högt för sina klasser ur författarens böcker, på mentorstider eller speciellt avsatta lektioner. Man presenterar författarbesöket för alla elever på skolan, även de som inte är inbjudna att delta.

– Vi erbjuder nyfikna från andra årskurser att delta i mån av plats, berättar en av svensklärarna. De får sedan berätta om mötet och vad de upplevt. På så sätt inkluderas så många som möjligt och besöket får högre status.

NOGGRANNA FÖRBEREDELSE FÖRE BESÖKET

Innan författaren kommer till skolan har eleverna läst något av det som författaren skrivit. Klassen pratar om innehållet, handlingen och budskapet, men även om vem författaren är och vad som kan ligga till grund för författarskapet. Eleverna får arbeta med olika uppgifter som förberedelse. Några formulerar frågor direkt till författaren utifrån vad de läst och vilka tankar som väckts hos dem. Några formulerar mer personliga frågor om författaren själv. Andra får till uppgift att skriva en egen fortsättning på de kapitel de läst. Lärarna lägger ner mycket tid på att noga förbereda eleverna för att besöket ska bli så intressant som möjligt för dem. En lärare förklarar:

– Vid ett bokprojekt under vårterminen var målet att eleverna skulle skriva en egen bok. De fick då inspiration och blev igångsatta av besökande författare som berättade hur han gjorde, vilka problem han stöter på i sitt arbete och hur man kan hantera dem. Att få träffa en person som faktiskt kunnat hantera utmaningarna och sedan lyckas skriva en egen bok gav många elever råg i ryggen och tilltro till sig själva.

MÖTET FÅR ELEVERNA ATT LÄSA MER

Under mötet med författarna får eleverna svar på sina frågor. Många elever vill ha konkreta skrivtips: Hur man kan skriva trovärdigt utan att bli för personlig? Hur gör man texten spännande och läsvärd? Hur förehåller man sig till sanningen? Hur mycket kan man hitta på när man beskriver personer och händelser? Många elever inser under mötet att skrivandet ofta är en kamp och att det inte är konstigt att skrivandet ibland känns svårt.

Lärarna tycker att författarbesöken rustar elever för både läsande och skrivande. Utlåningen av böcker går ofta upp efter besöken, inte bara av böcker som skrivits av de besökande författarna utan generellt. Ett viktigt pedagogiskt värde är att författarna många gånger är läsande förebilder. Det märks inte minst när eleverna frågar vad författarna själva läser.

Förutom att kunna formulera sig och kommunicera i tal och skrift, aktiveras metakognitiva, kreativa och problemlösande förmågor i arbetet. Det märks kanske tydligast i samtalen och skrivandet om karaktärerna i boken och vad som händer med dem.

STÄNDIGT ARBETE MED ATT FÖRBÄTTRA METODEN

Många möten med författare har fått lärarna att ständigt förbättra organisationen och metoden. Förberedelserna avgör hur bra besöket blir menar lärarna.

– Det gäller att få eleverna att läsa texter av författaren innan och bjuda in hela skolan så långt det är möjligt, betonar en av dem. Viktigt är också att ge goda förutsättningar efter mötet. Eleverna ska kunna låna böcker av författaren direkt vid besöket för att haka på det intresse som väcks.

Läs mer!
"Reflekterande läsning
och skrivning"
Gunilla Molloy

Läs mer!
"Elever skriver"
Birgitta Garme

Diskutera tillsammans

- Hur kan ett författarbesök organiseras och samplaneras för att ha bästa effekt på undervisningen och elevernas lärande?
- Hur kan ett samarbete mellan lärare och skolbibliotek se ut? Vad behöver ni utveckla på er skola?
- Hur kan du/ni som lärare främja ett arbete där texter får ett liv utanför den konkreta lässituationen? Vilka olika typer av samtal och arbetssätt kan bidra till detta?
- Hur kan man arbeta med en gemensam bok i hela klassen och ändå utgå från elevers olika intressen?
- Vilka gemensamma samtal kan föras i en klass där elever läser olika böcker utifrån olika intressen och förmågor? Har ni exempel på samtalsmetoder som fungerat väl?
- På vilka olika sätt kan man förbereda eleverna inför ett författarbesök? Vilka olika syften kan ett författarbesök ha?

Två författare reflekterar

Författare som besöker skolor pratar gärna om sitt skrivande. Svårare kan det vara att hitta sin roll och leva upp till förväntningarna. När det är som bäst möts författarna och eleverna i en inspirerande diskussion om vägval och dilemman.

– Förbered besöket noggrant – det är vårt bästa råd, säger författarna Elsie Petré och Magnus Ljunggren.

Elsie Petré är musiker och författare och skriver uppskattade deckarhistorier för barn och tonåringar. Magnus Ljunggren skriver riddarberättelser för yngre barn och romaner för ungdomar. Båda har lång erfarenhet av att möta elever i olika åldrar på skolor runt om i landet.

LÅNGSIKTIGHET OCH MÅLMEDVETENHET GER BRA GRUND

Elsie Petré uppskattar när lärarna är engagerade, välplanerade och verkligen vet vad de vill. Det gäller att skapa så goda förutsättningar som möjligt. Bäst är när skrivprojektet pågår under en längre period och där det finns en tydlig idé med vad eleverna ska lära sig och vad författaren kan bidra med. Och när arbetet innebär att författarna samarbetar med flera lärare och bibliotekarier. Då blir det dessutom ofta kul för alla inblandade.

– Att få höra att man genom besök på skolor kunnat inspirera elever som aldrig tidigare varit intresserade, och som därigenom kommit igång med skrivandet och läsandet är såklart underbart och värt allt!

LOKAL SAMORDNARE – EN SMART LÖSNING

Riktigt bra tycker Elsie Petré att det fungerat i kommuner som haft en lokal samordnare. Samordnaren har involverat pedagoger, planerat och styrt projekten dit man vill nå. Det ökar också chansen för fler elever i varje kommun att få delta i större skriv- och läsprojekt – en viktigt rättvisefråga. Och det underlättar planeringsbördan för den enskilda läraren.

– Ibland använder lärare mitt besök som förevändning för att hinna göra annat. Det signalerar att läraren inte tycker att mitt besök är viktigt, och då blir ju min insats ganska bortkastad. Ibland får jag uppfattningen att lärare tänker att vi ska komma in och göra underverk. De ger min del i processen alltför stor betydelse

och glömmer sin egen roll. Men lärarnas kunskap och förberedelser är helt avgörande.

FÅ IGÅNG FLÖDET UTAN ATT FASTNA I FELEN

Magnus Ljunggren vill framför allt förmedla hur kul och inspirerande det kan vara att skriva. Men många elever som han möter ute på skolorna tycker att det är trist att skriva. Som dyslektiker vet han själv hur mödosamt det kunde vara att komma igång med skrivuppgifter och att slutföra berättelser. Han känner igen många med liknande problem ute på skolorna.

– Om en elev har skrivit något som hon är nöjd med, då känns det drygt att behöva skriva om, förbättra och utveckla. Jag vet, för jag får själv skriva om manus ibland upp till 50 gånger. Jag tror att det är viktigare att man får igång flödet och fantasin innan man påpekar fel och fastnar i detaljer. Skolan har nog tyvärr tappat en del skrivartalanger på det sättet. Ofta tittar man på korrekthet och utgår ifrån de uppsatta kunskapskraven, när man skulle vinna mer på att uppmuntra roliga, kreativa och okonventionella uppslag som främjar skrivandet i stort.

UTGÅ FRÅN ELEVERNAS FRÅGOR

Samtalen blir oftare intressantare när eleverna har fått fundera över frågor i förväg. Särskilt givande är sådant som eleverna uppfattar som svårt och utmanande. Men att eleverna läst böcker av just honom tycker Magnus Ljunggren inte behövs.

– Där vet jag att vi författare tänker olika. Men för mig handlar det alltid om skrivandet i sig och hur man bäst kan göra det. För att lyckas med sitt skrivande så försöker jag ge tips, till exempel visa hur man kan utgå från olika frågor som triggat lusten att berätta. Spännande frågor handlar om vägval och frestelser vi möter i vårt liv. Vad händer om jag gör så eller så? Dilemman och moraliska frågor är sådant som alla människor ställs inför och måste hantera. Med det som utgångspunkt brukar många kunna komma igång och skriva. Bäst blir det när man som skribent utgår från sin egen värld och sina egna tankar, det man själv möter i vardagen.

Våra bästa råd

Låt alla elever få chansen att ställa minst en fråga var till oss författare.

Låt gärna läraren titta på frågorna innan så att det blir spridning på frågorna och då också på svaren.

Läs gärna liknande böcker av andra författare i samma genre, för att ge exempel på hur olika författare skriver.

Om du är lärare – var aktiv vid frågestunder och samtal. Det smittar av sig positivt på eleverna.

Ibland vill skolorna att besöken och skrivprojekten ska mynna ut i olika spår som engagerar så många elever som möjligt. Underskatta inte vikten av ett enkelt möte eller samtal om skrivande med en klass eller grupp.

Låt eleverna skriva mycket, gärna många olika texter. Prioritera flödet framför det formella.

Avsluta inte alltid bokläsande med att låta eleverna skriva en recension. Försök variera skrivuppgifterna så mycket som möjligt så att eleverna får olika utmaningar.

Tänk igenom vad författarbesöket kan innebära och hur skolan vill samarbeta för att det ska bli så bra som möjligt. Det blir mer givande för alla inblandade.

Väck skrivlusten genom att utgå från frågor som berör och är angelägna för barn och ungdomar.

Estetik, kultur och skapande i läroplan och kursplaner

Läroplanens första del beskriver skolans värdegrund och uppdrag, medan den andra innehåller övergripande mål och riktlinjer. Läroplanens tredje del innehåller kursplaner för alla ämnen. Kursplanerna är indelade i avsnitten syfte och centralt innehåll och kompletteras med kunskapskrav.

ESTETIK, KULTUR OCH SKAPANDE I LÄROPLANEN

Det finns olika begrepp med anknytning till estetik, kultur och skapande i läroplanens tre delar.

I kapitlet om skolans uppdrag och värdegrund står att skolan ska uppmärksamma både de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna. Elever ska också få uppleva och pröva olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar och därtill tillägna sig förmåga till eget skapande.

Skolan ska stimulera varje elev att bilda sig och växa med sina uppgifter. I skolarbetet ska de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas.

Elever ska få uppleva olika uttryck för kunskaper. De ska få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form ska vara inslag i skolans verksamhet. En harmonisk utveckling och bildningsgång omfattar möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna ska tillägna sig.

Lgr 11

I kapitlet med övergripande mål och riktlinjer framgår att alla elever bör kunna använda och ha tagit del av många olika uttrycksformer som språk, bild, musik, drama och dans när de lämnar grundskolan. De ska även ha utvecklat kännedom om samhällets kulturutbud.

Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda och ta del av många olika uttrycksformer såsom språk, bild, musik, drama och dans samt har utvecklat kännedom om samhällets kulturutbud.

Lgr 11

Estetik och det estetiska perspektivet återkommer även i kursplanerna. Förutom i ämnen som bild, musik och slöjd lyfts även estetiska utgångspunkter fram i syftet för ämnet svenska samt de natur- och samhällsorienterade ämnen. Några exempel:

- I kursplanen för svenska står det att eleverna genom undervisningen ska stimuleras till att uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer.
- I biologi ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmågan att samtala om, tolka och framställa texter och olika estetiska uttryck med naturvetenskapligt innehåll.
- I samhällskunskap ska undervisningen behandla skildringar av livet förr och nu i barnlitteratur, sånger och filmer, t.ex. skildringar av familjeliv och skola.

De kulturpolitiska målen

De nationella kulturpolitiska målen beslutades av riksdagen i december 2009. Målen ska styra den statliga kulturpolitiken men ska även kunna vägleda kulturpolitiken i kommuner och landsting.

Nationella kulturpolitiska mål

Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.

FÖR ATT UPPNÅ MÅLEN SKA KULTURPOLITIKEN:

- främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor,
- främja kvalitet och konstnärlig förnyelse,
- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas,
- främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan,
- särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.

Läs mer om de kulturpolitiska målen och om Skapande skola!
www.kulturradet.se